

TRAINING OF HEROISM ON PHILOSOPHICAL BASIS

Viktoriia Furkalo¹, Volodymyr Furkalo²

Received: 2021-03-15

Accepted: 2021-04-02

DOI: <http://doi.org/10.46489/gpj.2022-2-2-2>

Abstract. The article analyzes the issue of educating heroism on philosophical grounds. The philosophical sources on the interpretation of such terms as "hero" and "heroism" are analyzed, and it is determined that the concept of "heroization as a sociocultural phenomenon" is closely related to the human need for heroes and leaders. Changes in the definition of heroism throughout the history of philosophy are considered.

It is proven that the analysis of the pattern of people's behavior in the history of the past, the peculiarities of their choices under certain historical conditions helps to form a clear understanding and awareness of various events or phenomena in the young generation, teaches to follow moral norms and rules, describes the main signs for assessing the relationship to various historical facts and military and political figures. In addition, the education of heroism in young people based on historical examples determines the identity of the individual as a consequence of choices and appropriate actions.

Thus, in introducing the factor of the past into the process of educating heroism, it is necessary, first of all, to teach the younger generation to think critically, analyze historical events, and develop a tolerance for historical memory and traditions of other communities. That is, it is necessary to build appropriate conditions for the education of heroism at the multicultural level, the creation of educational activities that will unite representatives of different peoples and religions of Ukraine, and the realization of everyone's right to speak the Ukrainian language, culture and education.

Thus, based on the study, the conclusion was formed that the modern system of education of heroism based on philosophical synopsis should be focused on forming a worthy, critical and independent personality. In addition, the education of heroism should be the result of the practical implementation of a responsible sense of citizenship as an integrated quality of modern youth. Developing heroism in modern youth, scientific and pedagogical workers should pay attention to the peculiarities of patriotism and the development of the active and responsible civic position of all members of the community. As a result, the education of heroism should be ready for responsible and effective civic action for young people living in Ukraine. Thus, it is determined that the heroism of modern defenders of Ukraine is the best example for the education of the national and patriotic consciousness of young people.

Keywords: heroism, hero, upbringing, values, spirituality.

---

¹ Victoria Furkalo, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of Social and Legal Disciplines, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, <https://orcid.org/0000-0002-0502-3207>

² Volodymyr Furkalo, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of Social and Legal Disciplines, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, <https://orcid.org/0000-0002-4707-6788>

ВСТУП

У зв'язку зі змінами у соціальних та політичних сферах, які сьогодні відбуваються в Україні, а також Помаранчева революція, Євромайдан, анексія Криму та, насамперед розв'язана війна Росії проти України актуальною соціально-філософською проблемою є вивчення феномену героїзму та особливості його виховання на філософських засадах, що сприятиме переосмисленню потенціалу героїчного у вихованні патріотизму в українських громадян та формування у них національної ідентичності.

Крім того, саме поняття «героїзм» має значний виховний потенціал, сприяє розвитку гуманних цілей, активної громадянської позиції, а також становлення патріотичної особистості.

На наш погляд, змістовне наповнення поняття «героїзм» та похідних від нього термінів, на даний час є недостатньо вивченим і кожним громадянином сприймається по-різному. Відповідно до цього, дослідження проблеми героїзму потребує комплексного та різностороннього вивчення, що є можливим виключно на філософських засадах. А результативне вивчення філософії героїзму можливо за допомогою ґрунтовного аналізу зарубіжних та вітчизняних філософів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення змісту та значення феномену «героїзм» як предмету філософських займалися такі вчені: Аристотель, Августин Блаженний, Дж. Бруно, С. Булгаков, Дж. Віко, Г. Гегель, Л. Гумільов, Р. Декарт, Ж. Дельоз, І. Кант, Г. Гегель, Т. Карлейль, Д. Кемпбелл, Ф. Ніцше, Х. Ортега-і-Гассет, П. Сорокін, М. Фуко.

Формування героїзму відображається в наукових працях вітчизняних вчених, таких як: В. Баранівського, Г. Ващенко, М. Грушевського, Д. Донцова, С.

Кримського, П. Куліша, В. Липинського і О. Хміляра.

Метою статті є аналіз виховання героїзму на філософських засадах.

РЕЗУЛЬТАТИ

Вивчення героїзму з позиції філософії здійснюється з визначенням змістовного наповнення та значення таких термінів, як «герой», «героїзм», «героїчне» та з'ясування особливостей його відображення у свідомості громадян. Проаналізувавши філософські джерела щодо трактування таких термінів, як «герой» і «героїзм», було визначено, що поняття «героїзація як соціокультурне явище має тісний зв'язок з потребою людства в героях, лідерах. Серед різної кількості визначень терміну «герой» необхідно акцентувати увагу на формулюванні, в якому героєм є індивід, який проходить через особистісно-суспільні історичні обмеження до первинних джерел людського існування та, помираючи як сучасна, відроджується як вічна та універсальна, надаючи нам власний урок модернізованого життя (Кемпбел, 1999, 22). Актуальність вивчення поняття «героїзму» є перш за все те, що у етичних, культурних та релігійних системах громадяни об'єднуються з метою розв'язання значного обсягу важливих проблем морального характеру. Крім того, вважаємо, що прояв героїзму визначається рівнем соціального та духовного розвитку особистості, та вираження на відповідному рівні її гуманності. Протягом всього часу існування, людство потребує визнання призначення людини на високому рівні, її міцності та хоробрості з метою забезпечення підтримки соціума у боротьбі із жорстокими реаліями життя.

Необхідно відмітити, що феномен героїзму зазнає змін протягом усієї історії філософії.

Давньогрецький мислитель Платон був першим хто надав своє бачення

термінам «герой» і «героїзм» з філософської позиції. Основою для створення його власного розуміння концепції героїчного є впевненість у тому, що суспільство є справедливим лише в тому разі, де кожний індивід здійснює відповідну соціальну роль, відповідно до властивих їм здібностям та можливостям. На думку цього філософа герой – це людина, яка виконує роль посередника між світом богів і світом людей, а також є інтелектуалом (Platon, 2001, 321).

У Середньовічні часи поняття героїзму змінюється у зв'язку з побудовою нового соціально-культурного життя, а також зміненіми ціннісними орієнтирами.

Так, основним представником даного періоду був Августин Блаженний, який у своїх наукових дослідженнях зазначав, що головною місією героя є прояв жертвовності (Blazhennij, 1998, 137).

Таким чином, можна підсумувати, що характеристикою ознакою героїзму в ці часи, є те, що герой міг понести поразку, загинути, але залишитися героєм.

Цінності, які існували в епоху Середньовіччя перейшли в іншу добу, а саме Відродження, де феномен героїзму характеризується як форма інституалізації існуючої системи цінностей. Однією визначною постаттю цього періоду був філософ Дж. Бруно, який розглядав поняття «герої» та «героїзм» у естетичному вимірі. Вчений зазначав, що почуття стають героїчними, якщо вони мають зв'язок з проявом любові, ентузіазму та симпатії (Bruno, 1996).

Вагомий вплив людини Нового часу на основні соціальні та культурні аспекти, дозволило їй жити стабільно та розвивати свою власну індивідуальність та духовний потенціал.

Як зазначав, англійський філософ Ф. Бекон у цей час формується новий

герой, який спрямований на створення благ для всього суспільства (Bacon, 1974, 26).

Наступний етап розвитку теоретичних аспектів вивчення героїзму простежується в наукових працях філософа Г. Гегеля, який пов'язує категорію «герой» із «видатною історичною особистістю» і описує героя як індивіда та провідника об'єктивної необхідності, творця життя народу, а також характеризує його як жертву (Hehel, 2000, 189).

Остання половина XIX ст. характеризується вираженими змінами у цілісному розумінні героїзму, що простежується в наукових працях німецького філософа Ф. Ніцше. Вчений зазначав, що героїчним є все те, що показує міцність, духовну силу, можливість забезпечити прояв бажання до панування як вищого сенсу існування, що в подальшому впливає на переоцінку всієї системи цінностей (Porovuch, 2015, 7).

Вже на початку XX ст. ідеал героїчної особистості сприймається як архаїчний. Один з виражених представників цього часу був філософ Дж. Кемпбелл, який у своїх філософських поглядах притримувався думки, що шлях героя є циклічним та включає такі етапи, як: перехід через реальність, випробування і повернення до соціума. Також вчений підкреслював, що героїзм може існувати тільки в суспільстві, якому характерна розвинена культура (Kempbel, 1999, 137).

Новітня історія України відмічає піднесення героїчного, патріотичного духу українського народу. Відчуття небезпеки, яку на даний час відчувають всі громадяни України, прояв неповаги до індивіда, недовіра до представників публічної влади обумовило пробудження козацького духу та вираження героїзму. Революційні події 2013-2014 років, війна на Сході України та сьогоднішня війна на всій українській

території підтверджують високий рівень героїзму українського народу. Як зазначає вчений М. Попович, що саме козацькі традиції, допомогли українцям проявляти бажання бути вільними та незалежними (Popovych, 2015, 5).

Проаналізувавши наукові дослідження Г. Ваценка, необхідно зазначити, що впродовж століть основними якостями ідеалу українського народу, які є незмінними є любов до своєї Батьківщини, релігійність та працелюбність. На думку цього вченого, перед національною школою стоїть відповідальна робота, а саме виховання героїзму та патріотизму у молоді (Vashchenko, 1994).

На основі цього, вважаємо, що патріотизм займає основу сутності героїзму, крім того, вважаємо, що спільний героїчний пантеон українського патріотизму потребує оновлення та загального суспільного компромісу щодо включення до нього деяких особистостей, постатей, різних подій чи процесів.

Сьогодні, в умовах війни, цей перелік має бути збільшеним, та включати тих людей, які мужньо боронять свою Батьківщину або загинули.

Сучасна система виховання на філософських засадах має підкреслювати та надавати приклади гідних вчинків у відстоювання національних інтересів України, захисту всієї території. На рівні з цими вище зазначеними українськими героями мають стати і інші особистості, які продовжують працювати в умовах війни, займається волонтерством та благодійністю.

Проводячи історичний аналіз сьогодення, в умовах воєнного стану, тема героїзму відіграє важливе значення, особливо на екзистенційному рівні. На даний час, Україна продовжує існувати у рамках своїх історичних міфів, та активно шукає нових «героїв».

Зазначені пошуки продовжуються у зв'язку з тим, що одні герої, на одній частині території України, не завжди сприймаються як герої іншими українськими громадянами.

Особливість історії України обумовила ситуацію, коли ми маємо нових героїв на Сході і Заході нашої країни, які співвідносяться з комуністичними злочинами або з активною участю в Голокості та інших етнічних чистках, але, необхідно зазначити, що маємо незначну кількість героїв, які втілюють патріотизм, та норми і цінності, що характерні громадянинові демократичного суспільства і які б асоціювались з Україною і мали можливість об'єднати різні регіони нашої країни.

Громадяни, які обирають героїв, то перш за все, здійснюють вибір системи цінностей, які ми ставимо перед собою як певний зразок. В зарубіжних державах шанують людей, які є героями, та відзначилися своєю діяльністю, вкладом чи певними вчинками для блага своєї країни, народу.

Але відповідно до існуючих європейських цінностей, українці мають шанувати та поважати тих людей, погляди і вчинки яких не заперечують зазначеним цінностям. Насамперед, мова йде про право людини на життя, на особисту волю, на прояв свої почуттів та поглядів, на справедливий суд, на визнання віри згідно з власними переконаннями та власною совістю і також право на повагу зазначених фундаментальних цінностей публічною владою. Крім того, важливо зазначити, що цим цінностям має надаватися першість над будь-якими існуючими інтересами державної влади або національними інтересами.

Таким чином, відповідно до існуючих особливостей демократичної правової держави та цінностей, не правильно відчувати гордість за людей, які в минулому підтримували

тоталітарні режими та особистостей, які здійснювали масові порушення прав людини та за злочини воєнного характеру і втілювали основні цінності таких режимів.

Аналізуючи специфіку українського філософського аналізу виховання героїзму на європейських засадах, на наш погляд, необхідно прийняти відсутність національного консенсусу. Також простежується переважаючий вплив на історичну свідомість великої кількості українських громадян іншої традиції, яка має безумовно тоталітарне коріння, а саме ідеології Організації українських націоналістів.

Крім війни, яку розв'язала Росія на території України, відмічається також деякими протиріччя з такими країнами, як Угорщина та Білорусь. У зв'язку з цим, все це має нас спрямувати до усвідомлення того, які саме особистості необхідно популяризувати, і яка постать з українців минулого часу може виступати ідеалом для виховання молодого покоління.

Як відомо, звичайно можна мати суперечливу точку зору щодо оцінювання політичної чи іншої діяльності національних героїв, деякі з яких викликають напругу серед народу України і обумовлює конфліктні ситуації у відносинах із сусідами. Тобто проблема знаходиться не у здійсненні відбору, а, насамперед, в тому, що відбувається і якою мірою змінюється історичний опис подій і публічний дискурс про історію загалом, коли в його смисловому та функціональному центрі стає чітко визначена особистість, яка автоматично набуває героїчного та міфологічного статусу.

Тобто, необхідно зазначити, що це реально здійснюється автоматично, в силу роботи механізмів опису подій історичного характеру. Відповідно до цього, саме граматика дискурсу є такою, що проявляється навколо будь-якого історичного суб'єкта як свого основного

об'єкта. Також, варто зауважити, що можна мати коректний погляд; можна застосовувати різноманітну літературу, намагатися зайняти відповідну позицію; можна не брати до уваги найбільш вживані стереотипи, не підтримувати вже наявні міфи, – але якщо опис подій складений на чітко визначеній персоні, то в поєднанні із переосмислення одного історичного міфу створюється зовсім інший, новий по відношенню до останнього.

Вважаємо що потрібно будувати відповідні концептуальні, теоретичні, рефлексивні рамки, які б дозволили визначити межі зазначеної міфологізації, що може відбутися через різного роду обговорень про минуле. На основі цього, пошук героя, на наш погляд, виглядає застаріло.

Перш за все, схожі історичні та біографічні обговорення, в центрі яких знаходився б відповідний герой, втратили свою актуальність на теоретичному рівні. У зв'язку з цим, зазначимо, що західні дослідники у своїх наукових працях по іншому вивчають цю проблему і давно не притримуються зазначеної традиції.

У ХХ ст. набула актуальності концепція «зникнення героїчної ролі людини», серед її основоположників була відома дослідниця Г. Стейнберг, яка у своїх наукових працях підкреслювала, що героїчний зміст життя вийшло з повсякденного використання, а самі герої, лише описуються у книгах (Steinberh, 2004, 7).

Інший зарубіжний вчений Б. Шварц, зазначав, що на даний час людство живе у постгероїчну еру, а термін «герой» зазнав змін, у зв'язку з розвитком демократії, глобалізаційними процесами (Schwartz, 2010).

Тобто для двох типів героїв, перший – опирається на виражені ідеї нації, а другий – спрямований на громадянську позицію, характерна одна виражена відмінність. Якщо мова йде про героя,

який знаходиться в центрі національної традиції, то перед нами стоїть конкретна постать, з вираженим перевагами та недоліками. На основі цього уявний герой виявляється прикладом для наслідування молоді, в процесі її становлення.

А з іншої сторони, основою героя, який знаходиться в центрі громадянських ідей республіки, становить відповідність даного громадянина відповідному переліку особистісних властивостей, які в минулому називалися чеснотами. Отже, на основі цього, у центрі з'являється певна відповідність даного індивіда до абстрактних рис та чеснот.

Таким чином, вважаємо за необхідне актуалізувати увагу на наукові дослідження відомого зарубіжного вченого-філософа Е. Макінтайра, який визначив наступні види етики, а саме: етику, яка базується на дотриманні зразку, та інший вид етики, яка сформована на основі принципу слідування відповідним правилам. На основі цього, можна підсумувати, що в Україні громадяни слідуєть за конкретними зразками, тобто героєм.

Як зазначав, цей вчений, все це може призвести до складнощів в діалозі на міждержавному рівні (Makintair, 2002, 256). При вивченні питання виховання героїзму на філософських засадах необхідні героїчні приклади, особливості бойових традицій.

На наш погляд, саме аналіз моделі поведінки людей у історії минулого, особливості їхнього вибору за певних історичних умов допомагають сформуванню в молодого покоління чітке розуміння та усвідомлення різних подій чи явищ, навчає слідувати моральних норм та правил, описує основні ознаки для оцінки відношення до різних історичних фактів та діячів військової та політичної сфери. Крім того, виховання героїзму в молоді на історичних прикладах, варто

розглядати через ідентичність особистості та наслідком вибору, відповідних дій.

Отже, при впровадженні у процес виховання героїзму чинника минулого, необхідно, перш за все, навчити молоде покоління критично мислити, здійснювати аналіз історичних подій, а також розвивати у них толерантність до історичної пам'яті та традицій представників інших спільнот. Тобто, необхідно побудувати відповідні умови для виховання героїзму на полікультурному рівні, та передбачити створення навчально-виховних заходів, що забезпечать поєднання представників різних народів, конфесій України, реалізацію права кожного на володіння українською мовою, культурою, освітою.

Як зазначає, український вчений О. Ігнатюк, змістовне наповнення виховання має включати проникнення духовності під час служіння своїй Батьківщині, а основною підставою виховання є зв'язок з культом героїчного (Ihnatovych, 2015, 129).

Отже, сьогодні в Україні народилася значна кількість героїв і є багато героїчних подвигів, які назавжди залишаться у нашій історії. Це, насамперед, герої Майдану, герої у військовій, медичній, освітній сфері, волонтери та багато інших відомих постатей. Всі герої народжені вибухом самосвідомості, неприйняттям дій керівництва та нестерпними вчинками Російської держави, яка розпочала проти України війну. Таким чином, на основі швидкої зміни цінностей, пріоритетів, в українському суспільстві, проявилися і продовжують активно виражатися героїчні вчинки та з'являються велика кількість нових героїв. Тому, основним завданням є підтримка намагань молоді вчиняти добро, як вони це роблять останнім часом.

Висновок. Таким чином, на основі проведеного дослідження можемо зробити висновок, що сучасна система виховання героїзму на основі філософського контексту має бути орієнтована на формування гідної, критично мислячої та незалежної особистості. Крім того, виховання героїзму має бути результатом практичної реалізації відповідального почуття громадянськості як інтегрованої якості сучасної молоді. Розвиваючи героїзм в сучасній молоді, науково-педагогічні працівники мають

References

Blazhennij A. (1998) O grade Bozhiem. Tvorenija. V 4-htt. Kiev, 1998, T.3.

Bruno Dzh. (1996) O geroicheskom entuziazme. Kiev, «Novyj akropol», 1996.

Vashchenko H. (1994) Vykhovnyi ideal. Poltava: Redaktsiia hazety «Poltavskiy visnyk».

Hehel H.V. (2000) Osnovy filosofii prava. Vyd-tvo Zhupanskoho.

Ihnatovych O. H. (2015) Suchasnyi dyskurs patriotychnoho vykhovannia: tradytsii ta innovatsii. VisnykLNU imeni Tarasa Shevchenka. Seriia: Pedahohichni nauky. № 7 (296), 127-135.

Kempbel D. (1999) Heroi iz tysiacheiu oblych: Per. z anhl. Kyiv: Alternatyva.

Makintair E. (2002) Pislia chesnoty. Doslidzhennia z teorii morali: per. z anhl. Kyiv: Dukh i litera.

активізувати увагу на особливостях патріотизму, розвитку активної та відповідальної громадянської позиції усіх членів спільноти. Отже, визначено, що саме героїзм сучасних захисників України є найкращим зразком для виховання національно-патріотичної свідомості молодих людей.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність вивчення проблеми. Подальшої розробки потребує застосування інноваційних технологій під час виховання героїзму у закладах освіти.

Popovych M. (2015) Viina i suspilstvo // Filofska dumka, № 1, 5

Steinberh H. D. (2004) Heroi povsiakdennosti: Rozdumy filosofa: per. z isp. Kyiv: Novyi Akropol.

Bacon, Francis (1974) "New Atlantis." The Advancement of Learning and New Atlantis, Clarendon.

Platon (2001) Complete Works Vol. 4. Easton Press; Collector's edition. 466 c.

Schwartz B. (2010) Lincoln in the Post-Heroic Era: History and Memory in Late TwentiethCentury America. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1542-734X.2010.00734_1.x.

Linda la Velle (2021) The heroism of teachers: agility and adaptability through professional education, Journal of Education for Teaching, 47:2, 143-146, DOI: [10.1080/02607476.2021.1893432](https://doi.org/10.1080/02607476.2021.1893432)